

listopad – grudzień

11–12/2019

PALESTRA

Pismo Adwokatury Polskiej

KRPG

**ZMIANY
W PROCEDURZE
CYWILNEJ 2019**

Pojęcia kluczowe: proces cywilny, obowiązki zawodowego pełnomocnika, postępowanie przygotowawcze, ograniczenia dowodowe

Artykuły

Andrzej Tomaszek

NOWE POWINNOŚCI ADWOKACKIE PO NOWELIZACJI PROCEDURY CYWILNEJ

Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego nie tylko zmieniła model procesu w Polsce, ale i nałożyła na zawodowych pełnomocników nowe obowiązki wobec sądu i klientów. Celem opracowania jest przedstawienie tych obowiązków na etapie przygotowania procesu i w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji.

Tegoroczna nowelizacja procedury cywilnej poprzez ograniczenie prawa do rozprawy, przywrócenie systemu prekluzji twierdzeń i dowodów oraz ograniczenie zasady dewolutywności zmieniła model procesu cywilnego, ale i nałożyła na zawodowych pełnomocników nowe obowiązki¹. Warto podjąć próbę ich omówienia, zastrzegając, że wskazany dalej katalog adwokackich powinności dotyczy postępowania rozpoznawczego w pierwszej instancji, a wiele kwestii, jak choćby nadużycie prawa procesowego, środki i postępowanie odwoławcze czy koszty sądowe, wymaga szerszego omówienia stosownie do orzecznictwa i wypowiedzi doktryny dotyczących zmienionych przepisów. Jak dotąd piśmiennictwo odnosi się raczej krytycznie do wprowadzonych zmian, ale można odnieść wrażenie, że w środowisku naukowym dyskusja dopiero się rozwija².

¹ Ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i innych ustaw (Dz.U. z 6.08.2019 r. poz. 1469), dalej ustawa nowelizująca.

² Zob. E. Gapska, *Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znnowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego*, cz. I – *Klauzula generalna*, „Monitor Prawniczy” 2019/15, s. 813–820, cz. II – *Powództwo oczywistości bezzasadne*, „Monitor Prawniczy” 2019/16, s. 865–873, cz. III – *Szczegółowe przejawy nadużycia prawa procesowego*, „Monitor Prawniczy” 2019/17, s. 918–924; J. Jankowski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.07.2019 r. (cz. I – Przepisy ogólne; Właściwość sądu, Skład sądu, Wyłączenie sędzie-*

Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego nie tylko zmieniła model rozpoznawania spraw cywilnych w polskich sądach, ale także nałożyła wiele nowych obowiązków na zawodowych pełnomocników. Nowelizacja wymaga od adwokatów przygotowania starannej strategii procesowej, jak i zachowania terminowości i uwagi np. w kwestii opłacania wniosków o uzasadnienie postanowień. Wydaje się, że wiele niejasności w realizacji nowych obowiązków wymaga od adwokata działania *a fortiori*.

1. UMORZENIE ZAWIESZONYCH POSTĘPOWAŃ NA PODSTAWIE ART. 9 UST. 5 USTAWY O ZMIANIE USTAWY – KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW

Zawodowy pełnomocnik powinien niezwłocznie przeprowadzić remanent prowadzonych spraw w celu ustalenia listy postępowań zawieszonych na podstawie art. 176 k.p.c., art. 177 k.p.c. i art. 178 k.p.c. Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy nowelizującej – w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem jej wejścia w życie zachowują moc czynności dokonane zgodnie z przepisami w brzmieniu dotychczasowym, jednak – zgodnie z art. 9 ust. 5 tej ustawy – w tych sprawach, które pozostawały zawieszony w dniu jej wejścia w życie, sąd umarza postępowanie zawieszony z przyczyn wskazanych w art. 177 § 1 pkt 5 i 6 k.p.c. (niestawiennictwo na rozprawie obu stron lub powoda przy braku wniosku o rozpoznanie sprawy, brak możliwości nadania sprawie dalszego biegu wobec niewskazania adresu, innych danych lub niewykonania zarządzeń), jeżeli wniosek o podjęcie postępowania nie został zgłoszony w ciągu 3 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy nowelizującej. Zgodnie z art. 17 – z wyjątkiem enumeratywnie wskazanych artykułów, do których art. 9 nie należy – ustawa nowelizująca wchodzi w życie po upływie 3 miesięcy od dnia jej ogłoszenia. Jako że publikacji ustawy nowelizującej dokonano w Dz.U. z 7.08.2019 r., wchodzi ona w życie 7.11.2019 r., a trzymiesięczny termin upływa 7.02.2020 r. Sąd umorzy postępowanie także w sprawach, które zostały zawieszony na zgodny wniosek stron lub na wniosek spadkobiercy, jeżeli wniosek o jego podjęcie nie został zgłoszony w ciągu 6 miesięcy od dnia wejścia w życie tej ustawy, tj. do 7.05.2020 r. Umorzenie może nastąpić wcześniej tylko wtedy, gdy wynikałoby to z poprzedniego brzmienia art. 182 k.p.c.

Oznacza to, że 7.02. i 7.05.2020 r. należy się spodziewać umorzenia znaczącej liczby spraw, co znacznie poprawi sądowe statystyki i uzasadni przeprowadzoną nowelizację. Zawodowy pełnomocnik powinien zaś jak najszybciej ustalić, czy w interesie jego mocodawcy jest złożenie wniosku o podjęcie każdego z takich postępowań i w przypadku odpowiedzi pozytywnej wniosek taki złożyć przed upływem wskazanych terminów.

go; Pisma procesowe i doręczenia, Posiedzenia sądowe; Pozew, „Monitor Prawniczy” 2019/18, s. 978–986); M. Krakowiak, Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.07.2019 r. (cz. II – Organizacja postępowania; Rozprawa), „Monitor Prawniczy” 2019/20, s. 1084–1097; A. Tomaszek, Nowe zasady postępowania po nowelizacji procedury cywilnej, „Monitor Prawniczy” 2019/19, s. 1033–1040.

2. CZYNNOŚCI PRZEDSĄDOWE

Przygotowanie pozwu lub odpowiedzi na pozew powinno poprzedzać omówienie z mocodawcą istoty jego sprawy i wyjaśnienie mu – stosownie do jego percepcji – kwestii proceduralnych.

Należy wspólnie dokonać oceny nie tylko zasadności roszczeń czy stanowiska procesowego, ale i możliwości wykazania swoich racji przy uwzględnieniu wynikających z nowelizacji zmian w zakresie postępowania dowodowego. Zgodnie ze zmienionym art. 126 § 1 k.p.c. strona powinna w pozwie i w odpowiedzi na pozew wskazać fakty, na których opiera swój wniosek lub oświadczenie oraz dowody na wykazanie każdego z tych faktów. Wskazanie faktów nie jest tożsame ze wskazaniem okoliczności, wymaga większej precyzji i opowiedzenia się, czy strona twierdzi, że fakt zaistniał, czy mu zaprzecza. W sprawach gospodarczych powód jest obowiązany powołać wszystkie twierdzenia i dowody w pozwie, a pozwany w odpowiedzi na pozew (art. 458⁵ k.p.c.).

Zmienione przepisy rygorystycznie nakładają na strony nowe obowiązki dowodowe, przyznając prymat dowodom dokumentowym. Niezbędne jest zatem pouczenie mocodawcy, że powinien przekazać swemu pełnomocnikowi pełną informację o wszystkich faktach istotnych dla jego sprawy, przedstawić i poddać ocenie swego pełnomocnika wszelkie istotne dla sprawy twierdzenia oraz wskazać wszelkie dowody na poparcie faktów i jego twierdzeń, umożliwiając pełnomocnikowi ich ocenę. W odniesieniu do dowodów, którymi mocodawca nie dysponuje, należy przeanalizować, czy możliwe jest ich uzyskanie przez stronę i – mając na uwadze zmieniony art. 187 § 2 ust. 4 k.p.c., ewentualnie wystąpić do odpowiednich osób i organów władzy o ich wydanie stronie jeszcze przed procesem.

Jak wynika z uzasadnienia projektu noweli, w sprawach gospodarczych ustawodawca przyjmuje, że „profesjonalizm przedsiębiorcy-strony obejmuje również dokumentowanie faktów w celu ewentualnego wykorzystania ich w przypadku sporu. Odnosi się to przede wszystkim do własnych czynności strony, w szczególności oświadczeń woli lub wiedzy, z którymi prawo łączy nabycie, utratę lub zmianę w zakresie danego, istniejącego już stosunku prawnego (np. odbioru prac, stwierdzenia wady, zawiadomienia o tym kontrahenta). Nie jest więc przesadne wymaganie, by strony powołujące się na takie fakty wykazywały je w pierwszej kolejności dowodem z dokumentu. Dopiero w przypadku wykazania przez stronę, że dokumentu takiego nie jest w stanie przedstawić z przyczyn od niej niezależnych powinno być dopuszczalne ustalenie powoływanych faktów innymi dowodami”³. Dowód z zeznań świadków sąd może dopuścić jedynie wtedy, gdy po wyczerpaniu innych środków dowodowych lub w ich braku pozostały niewyjaśnione fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 458¹⁰ k.p.c.), czynność zaś strony, w szczególności oświadczenie woli lub wiedzy, z którą prawo łączy nabycie, utratę lub zmianę uprawnienia strony w zakresie danego stosunku prawnego, może być wykazana tylko dokumentem, o którym mowa w art. 77³ Kodeksu cywilnego, chyba że

³ Zob. Uzasadnienie projektu noweli, druk sejmowy nr 3137, s. 103–104; <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/166CCC44490F3965C1258384003CD40A/%24File/3137-uzas.pdf> – dalej uzasadnienie projektu.

strona wykaże, że nie może przedstawić dokumentu z przyczyn od niej niezależnych (art. 458¹¹ k.p.c.).

Antycypowanie przebiegu przesłuchania świadka jest trudne zarówno dla strony, jak i jej pełnomocnika. Celowe jest wszakże podjęcie próby ustalenia, jeszcze przed zgłoszeniem w pozwie lub w odpowiedzi na pozew wniosku dowodowego o jego przesłuchanie, jaką wiedzą na temat istotnych dla sprawy faktów świadek dysponuje. Pełnomocnik jest zwykle bardziej krytyczny niż mocodawca w ocenie wiedzy świadka, powinno być zatem akceptowane poinformowanie potencjalnego świadka przez pełnomocnika, jakich faktów będzie dotyczył dowód z jego przesłuchania i sprawdzenie, czy świadek posiada wiedzę w tym zakresie. Czynność taka nie powinna wpływać na ocenę sądu w zakresie wiarygodności świadka, pozwala natomiast uniknąć zbędnych czynności z udziałem sądu i straty czasu na przesłuchanie, które nic nie wnoszą.

Przygotowując pozew, warto wziąć pod uwagę, że zgodnie ze zmienionym art. 322 k.p.c. w sprawach o naprawienie szkody, o dochody, o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia lub o świadczenie z umowy o dożywocie – możliwość miarkowania przez sąd wysokości żądania została rozszerzona o sytuacje, kiedy sąd uzna, że udowodnienie wysokości żądania jest oczywiście niecelowe. Niezależnie od wątpliwości co do konstrukcyjnej poprawności tak zmienionego przepisu (udowodnienie żądania nie może być co do zasady poddawane kryterium celowości, oceniać można natomiast celowość konkretnego postępowania dowodowego dotyczącego zasadności żądanej kwoty) zmiana ta stwarza pokusę miarkowania w znacznie szerszym niż dotąd zakresie. Dotychczas miarkowanie było możliwe tylko, kiedy ściśle udowodnienie wysokości żądania było niemożliwe lub nader utrudnione, po nowelizacji – jak czytamy w uzasadnieniu projektu noweli: „chodzi tu o sytuacje, w których postępowanie dowodowe służące jedynie ścisłemu ustaleniu wysokości żądania miało być na tyle długotrwałe (np. przesłuchanie świadków w dużej liczbie albo sprowadzanych z zagranicy) albo kosztowne (np. opinia biegłego kosztująca więcej niż sporna różnica w wysokości świadczenia), że prowadziłyby do zbędnej zwłoki lub nadmiernych kosztów dla stron, oczywiście niewspółmiernych do uzyskanej w ten sposób dokładności. Zmiana ta powinna zaowocować uproszczeniem, przyspieszeniem i obniżeniem kosztów postępowania sądowego”⁴. Praktyka pokaże, jak sądy traktować będą żądania zapłaty w kwocie zmiarkowanej z uwagi na „niecelowość udowodnienia wysokości żądania”.

Jeśli analiza dostępnego stronie materiału dowodowego doprowadzi do wniosku, że wykazanie zasadności swojego stanowiska w ramach aktualnych wymogów procesowych jest niemożliwe lub znacznie utrudnione, powinno się to przełożyć na odpowiednią jego zmianę. Mocodawca powinien też zostać poinformowany, że zgodnie z art. 458¹² k.p.c., niezależnie od wyniku sprawy, sąd może obciążyć kosztami procesu w całości lub w części stronę, która przed wytoczeniem powództwa zaniechała próby dobrowolnego rozwiązania sporu, uchyliła się od udziału w niej lub uczestniczyła w niej w złej wierze i przez to przyczyniła się do zbędnego wytoczenia powództwa lub wadliwego określenia przedmiotu sprawy.

W sprawie gospodarczej warto rozważyć ze stroną możliwość i skutki zawarcia

⁴ Uzasadnienie projektu, s. 175.

umowy dowodowej. Zgodnie z art. 458⁹ k.p.c. strony mogą się umówić o wyłączenie określonych dowodów w postępowaniu w sprawie z określonego stosunku prawnego powstałego na podstawie umowy, a umowę taką jako bezwarunkową i bez zastrzeżenia terminu zawiera się na piśmie pod rygorem nieważności albo ustnie przed sądem. W konsekwencji jej zawarcia sąd nie dopuści z urzędu dowodu wyłączonego umową dowodową, ale fakty, które miałyby zostać wykazane dowodami wyłączonymi przez umowę dowodową, sąd może ustalić na podstawie twierdzeń stron, biorąc pod rozwagę całokształt okoliczności sprawy. Jeżeli ustalenia wymaga rozmiar należnego świadczenia, można stosować odpowiednio zmieniony art. 322 k.p.c.⁵

Należy poinformować mocodawcę o możliwości – po uprzedzeniu sądu – nagrywania przez niego przebiegu posiedzenia i innych czynności sądowych, przy których strona jest obecna, za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk (art. 9¹ k.p.c.).

Jeśli mocodawca jest stroną pozwaną i ma wierzytelności wobec powoda, to powinien wziąć pod uwagę, że podstawą zarzutu potrącenia wierzytelności po nowelizacji może być tylko jego wierzytelność z tego samego stosunku prawnego, co wierzytelność dochodzona przez powoda, chyba że wierzytelność pozwanego jest niesporna lub uprawdopodobniona dokumentem nie pochodzącym wyłącznie od pozwanego. Zarzut potrącenia może zostać podniesiony tylko w piśmie procesowym, i to nie później niż przy wdaniu się w spór co do istoty sprawy albo w terminie dwóch tygodni od dnia, gdy jego wierzytelność stała się wymagalna, a zatem pełnomocnik powinien tę kwestię wyjaśnić w zasadzie jeszcze przed złożeniem pierwszego pisma do sądu. Do takiego pisma stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące pozwu, z wyjątkiem przepisów dotyczących opłat (art. 203¹ k.p.c.).

Mocodawca, który nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsiębiorcą będącym osobą fizyczną, może złożyć odpowiednio w pozwie lub w odpowiedzi na pozew albo w ciągu siedmiu dni od pouczenia go przez sąd wniosek o rozpoznanie sprawy gospodarczej z pominięciem przepisów Działu IIa „Postępowanie w sprawach gospodarczych” (art. 458⁶ k.p.c.). Możliwość tę – stosownie do okoliczności sprawy – należy rozważyć przed podjęciem pierwszych czynności wobec sądu.

Przed wszczęciem postępowania warto też przeanalizować z przyszłym powodem, jakie koszty sądowe poniesie i czy jest możliwe – jeśli jest osobą fizyczną – zwolnienie go od tych kosztów po zmianie art. 102 ust. 1 ustawy o kosztach w sprawach cywilnych⁶. O zwolnienie może obecnie ubiegać się osoba fizyczna nie tylko wtedy, gdy nie jest w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny, ale także kiedy ich poniesienie narazi ją na taki uszczerbek. Jeśli mocodawca jest spółką prawa handlowego, warto pouczyć go, że *de lege lata* na zwolnienie od kosztów nie może liczyć, jeśli nie wykaże, że wspólnicy albo akcjonariusze nie mają dostatecznych środków na zwiększenie majątku spółki lub udzielenie spółce pożyczki (art. 103 ust. 2 u.k.s.c.).

Niejednokrotnie, szczególnie w sprawach o odszkodowanie, zadośćuczynienie i o wy-

⁵ Uzasadnienie projektu, s. 105.

⁶ Ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 785 ze zm.), dalej u.k.s.c.

danie bezpodstawnie uzyskanych korzyści powód żąda w pozwie kwoty niższej od tej, którą uważa za zasadną, i uzależnia podwyższenie wartości przedmiotu sporu od wniosków wynikających z opinii powołanego przez sąd biegłego. Rozważając taką taktykę procesową, należy uprzedzić go o obowiązku uiszczenia opłaty sądowej od rozszerzonego powództwa (różnica między opłatą należną od powództwa rozszerzonego lub zmienionego a opłatą należną sprzed tego rozszerzenia lub zmiany – zob. nowy art. 25a u.k.s.c.) wraz z pismem procesowym zawierającym oświadczenie o rozszerzeniu powództwa lub o jego zmianie powodującej wzrost wartości przedmiotu sporu. Dotychczasową praktykę nieuiszczania tej opłaty i pozostawiania sądowi rozstrzygnięcia o niej w orzeczeniu kończącym sprawę w danej instancji autorzy nowelizacji uznali za naganną i prowadzącą *de facto* do kredytowania przez Skarb Państwa strony rozszerzającej powództwo. W zmienionym art. 130³ § 2 k.p.c. nie ma już słów „na skutek rozszerzenia lub innej zmiany żądania”, co według autorów noweli ma tę praktykę uniemożliwić. Zdaniem autorów noweli „rozwiązaniem jest wprowadzenie sankcji w postaci zwrotu pisma procesowego zawierającego oświadczenie o rozszerzeniu powództwa lub o jego zmianie w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu. Jako, że sankcja dotychczas przewidziana w art. 130³ § 2 k.p.c. jest wyjątkiem od ogólnej sankcji z art. 130 § 1 k.p.c., dla osiągnięcia tego celu wystarczy wykreślić z art. 130³ § 2 k.p.c. wzmiankę ustanawiającą ten wyjątek”⁷.

Zgodnie ze zmienionym art. 148 § 3 k.p.c. sąd może wydać w procesie każde postanowienie wпадkowe na posiedzeniu niejawnym. Postanowienie takie doręcza się stronom bez uzasadnienia, uzasadnienie zaś sporządza się i doręcza stronie, jeśli postanowienie podlega zaskarżeniu i dopiero na jej pisemny, należycie opłacony wniosek (art. 357 § 2¹ k.p.c.; aktualna opłata sądowa to 100 zł za każde pisemne uzasadnienie, zob. art. 25b ust. 1 u.k.s.c.). Ustalając warunki świadczenia usług, adwokat powinien wziąć pod uwagę, że w toku postępowania niejednokrotnie pojawi się potrzeba uiszczenia opłat sądowych od wniosków o pisemne uzasadnienie takich orzeczeń, istotne jest zatem zapewnienie pełnomocnikowi środków na pokrycie tych kosztów (np. poprzez złożenie ich do depozytu adwokackiego) i ustalenie sprawnego mechanizmu podejmowania każdorazowych decyzji o złożeniu takiego wniosku.

3. POZEW, ODPOWIEDŹ NA POZEW I PISMA PRZYGOTOWAWCZE

Sporządzając pozew, odpowiedź na pozew, jak i dalsze pisma przygotowawcze należy brać pod uwagę aktualne brzmienie art. 126, art. 126¹ k.p.c., art. 127 k.p.c. i art. 128 k.p.c. Trzeba też pamiętać, że brak w pozwie lub odpowiedzi na pozew wniosku o rozpoznanie sprawy na rozprawie umożliwia sądowi rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym i wydanie wyroku (art. 148¹ § 1 i 3 k.p.c.).

Jak już wspomniano, w postępowaniu w sprawach gospodarczych powód i pozwany obowiązani są powołać wszystkie twierdzenia i dowody odpowiednio w pozwie i w odpowiedzi na pozew pod rygorem pominięcia (art. 458⁵ § 1 i 2 k.p.c.). Pominięcia można uniknąć, jeśli strona uprawdopodobni, że ich powołanie nie było możliwe albo że potrzeba ich powołania wynikała później i powoła je w terminie dwóch tygodni od

⁷ Uzasadnienie projektu, s. 150–151.

dnia, w którym ich powołanie stało się możliwe lub wynikała potrzeba ich powołania (art. 458⁵ § 4 k.p.c.). Oznacza to powrót do systemu prekluzji, obowiązującego w sprawach gospodarczych w latach 1997–2012⁸.

W wyniku nowelizacji wprowadzono tzw. pewne doręczenie pierwszego pisma w sprawie. Jeśli pozwany po powtórny zawiadomieniu przez operatora pocztowego nie odebrał pozwu lub innego pisma procesowego wywołującego potrzebę podjęcia obrony jego praw, a w sprawie nie doręczono mu wcześniej żadnego pisma i nie ma zastosowania żaden przepis szczególnie przewidujący skutek doręczenia, przewodniczący przesyła odpis takiego pisma powodowi i zobowiązuje go do doręczenia tego pisma pozwanemu za pośrednictwem komornika (art. 139¹ k.p.c.). W terminie dwóch miesięcy od doręczenia mu tego zobowiązania powód powinien złożyć sądowi potwierdzenie doręczenia pisma pozwanemu przez komornika albo zwrócić sądowi pismo ze wskazaniem aktualnego adresu pozwanego lub podaniem dowodu, że pozwany przebywa pod adresem wskazanym w pozwie, pod rygorem zawieszenia postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. Zadaniem zawodowego pełnomocnika jest pouczenie mocodawcy, że powinien niezwłocznie złożyć do komornika wnioski o bezpośrednie i osobiste doręczenie adresatowi pozwu za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty (zob. art. 3 ust. 4 pkt 1 ustawy o komornikach sądowych), a jeżeli próba doręczenia przez komornika okaże się bezskuteczna, złożyć wnioski o podjęcie czynności zmierzających do ustalenia adresu zamieszkania pozwanego (zob. art. 3 ust. 4 pkt 1a tej ustawy) lub – w zależności od umowy z klientem – wykonanie za powoda tych czynności.

Po nowelizacji odpowiedź na pozew staje się dla pozwanego podstawowym środkiem obrony, którego zaniechanie skutkuje wydaniem wyroku zaocznego. Przewodniczący wzywa do złożenia odpowiedzi wraz z zarządzeniem o doręczeniu pozwu w terminie nie krótszym niż dwa tygodnie (art. 205¹ § 1 k.p.c.). Zgodnie z art. 458⁵ § 1 k.p.c. w sprawach gospodarczych przewodniczący może wezwać stronę, by powołała wszystkie twierdzenia i dowody nawet w terminie tygodniowym, jednak nie powinno to dotyczyć odpowiedzi na pozew, ale tylko pism przygotowawczych.

Należy mieć nadzieję, że wyznaczane stronom terminy na złożenie pism przygotowawczych, jak i pozwanemu na złożenie odpowiedzi na pozew będą umożliwiały – stosownie do stopnia skomplikowania sprawy – należyte przygotowanie argumentacji i zgromadzenie dowodów. Złożenie odpowiedzi na pozew i pism przygotowawczych z uchybieniem terminu skutkuje ich zwrotem przez przewodniczącego (art. 205¹ § 2 k.p.c., art. 205³ § 5 k.p.c.).

W uzasadnionych przypadkach, w szczególności w sprawach zawiłych lub obrachunkowych, jeśli pozew i odpowiedź na pozew nie wystarczą do zaplanowania dalszego postępowania w sprawie, przewodniczący może zarządzić wymianę przez strony pism przygotowawczych. Przewodniczący wyznacza wtedy porządek składania pism, terminy, w których pisma należy złożyć, i okoliczności, które mają być wyjaśnione (art. 205³ § 1 k.p.c.). Przewodniczący może zobowiązać stronę, by w piśmie przygotowawczym podała wszystkie twierdzenia i dowody istotne dla rozstrzygnięcia sprawy pod rygorem

⁸ Szerzej o systemie prekluzji i systemie dyskrecjonalnej władzy sędziego zob. M. Krakowiak, *Nowelizacja Kodeksu...*, „Monitor Prawniczy” 2019/20, s. 1089–1090.

utrąty prawa powoływania ich w toku dalszego postępowania. Twierdzenia i dowody zgłoszone z naruszeniem tego obowiązku podlegają pominięciu, chyba że strona uprawdopodobni, że ich powołanie w piśmie przygotowawczym nie było możliwe albo potrzeba ich powołania wynikała później (art. 205³ § 2 k.p.c.).

Jako że pisma przygotowawcze mogą być składane przez strony – pod rygorem zwrotu – tylko na zarządzenie przewodniczącego (art. 205³ § 5 k.p.c.), aktualne staje się pytanie, w jaki sposób strona ma wykazać na piśmie brak tej możliwości bądź późniejszą potrzebę na piśmie, szczególnie kiedy wiąże ją – jak w sprawach gospodarczych – dwutygodniowy termin. Aktualna procedura nie przewiduje wniosku strony o zezwolenie na złożenie pisma przygotowawczego (art. 207 § 3 k.p.c. został uchylony), strony będą zatem zapewne wnosić o wydanie odpowiedniego zarządzenia wraz ze złożeniem pisma wykazującego te okoliczności.

W piśmie przygotowawczym oprócz zwięzłego podania stanu sprawy należy wyszczególnić, które fakty strona przyznaje, a którym zaprzecza, oraz wypowiedzieć się co do twierdzeń i dowodów zgłoszonych przez stronę przeciwną (art. 127 § 1 k.p.c.). Każde pismo procesowe powinno teraz zawierać wskazanie faktów (nie okoliczności), na których strona opiera swój wniosek, lub oświadczenie oraz wskazanie dowodu na wykazanie każdego z tych faktów, a nie jak dotąd: osnovę wniosku lub oświadczenia oraz dowody na poparcie przytoczonych okoliczności (art. 126 § 1 pkt 4 i 5 k.p.c.). W piśmie przygotowawczym oprócz zwięzłego podania stanu sprawy należy wyszczególnić, które fakty strona przyznaje, a którym zaprzecza, oraz wypowiedzieć się co do twierdzeń i dowodów zgłoszonych przez stronę przeciwną (art. 127 § 1 k.p.c.).

We wniosku o przeprowadzenie dowodu należy oznaczyć go w sposób umożliwiający przeprowadzenie oraz wyszczególnić fakty, które mają zostać wykazane tym dowodem (art. 235¹ k.p.c.). Jeśli w pozwie zawarto wniosek o zażądanie przez sąd dowodów znajdujących się w sądach, urzędach lub u osób trzecich, należy uprawdopodobnić, że strona sama nie może ich uzyskać (art. 187 § 2 pkt 4 k.p.c.) Zgodnie z art. 208 § 1 pkt 2 k.p.c. przewodniczący może zażądać od państwowej jednostki organizacyjnej lub jednostki organizacyjnej samorządu terytorialnego znajdujących się u niej dowodów, jeśli strona sama tych dowodów otrzymać nie może. Odpowiednie zarządzenie musi wszakże poprzedzać wykazanie przez stronę tej okoliczności, o czym zawodowy pełnomocnik powinien pamiętać i uprzedzić stronę. Według autorów uzasadnienia projektu noweli „jeśli zatem na posiedzeniu przygotowawczym strona nie przedstawi samego dokumentu bądź zaświadczenia danego organu o odmowie wydania, wnioskowany dowód powinien zostać pominięty (...) strona przychodzi do sądu i przekłada sądowi do dyspozycji zebrany materiał dowodowy. Sąd ma ten materiał ocenić i dać temu wyraz w postaci orzeczenia. Poszukiwanie dowodów w postępowaniu przed sądem winno być zasadniczo niedopuszczalne”⁹.

Przed nowelizacją przewodniczący zarządzał zwrot wniesionego przez zawodowego pełnomocnika tylko nienależycie opłaconego pisma procesowego, podlegającego opłacie stałej lub opłacie stosunkowej obliczonej od wartości przedmiotu sporu (art. 130² § 1 k.p.c.). Dla stron nie stanowiło to zwykle problemu, stosownie bowiem do art. 130 § 2 k.p.c. pełnomocnik następnie opłacał należycie tak zwrócone pismo w terminie tygodnio-

⁹ Uzasadnienie projektu, s. 20–21.

wym i pismo wywoływało skutek od daty pierwotnego wniesienia. Po nowelizacji, na podstawie nowego art. 130^{1a} k.p.c., przewodniczący (w praktyce zapewne referendarz sądowy – na podstawie § 4 tego artykułu) zarządza bez wezwania zwrot pisma procesowego wniesionego przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną RP również wtedy, gdy nie może ono otrzymać prawidłowego biegu i rozpoznania go w trybie właściwym wskutek niezachowania warunków formalnych. Zwrot ma na celu poprawienie lub uzupełnienie pisma, a braki stanowiące podstawę zwrotu pisma wskazuje się w zarządzeniu. Ponowne wniesienie poprawionego bądź uzupełnionego pisma w terminie tygodnia od dnia doręczenia zarządzenia wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia, chyba że pismo takie zostało ponownie zwrócone na skutek braków uprzednio wskazanych (art. 130^{1a} § 3 k.p.c.). Nakłada to na adwokata powinność nie tylko starannego przygotowania pisma przygotowawczego tak, aby nie zawierało braków, ale także obowiązek uzupełnienia bądź poprawienia go zgodnie z otrzymanym zarządzeniem i złożenia w terminie tygodniowym od otrzymania tego zarządzenia.

Zmieniony art. 127 § 2 k.p.c. stanowi, że w piśmie przygotowawczym można wskazywać podstawy prawne swoich wniosków lub żądań. To potwierdzenie dotychczasowej praktyki, a jego dobrą stroną jest wprowadzony w nowym art. 205¹ k.p.c. obowiązek sądu uprzedzenia stron na posiedzeniu, że o żądaniu lub wniosku strony może rozstrzygnąć na innej podstawie prawnej. „Lojalność sądu względem strony wymaga, by stronę, która w dobrej wierze wskazała, z której normy prawnej wywodzi swe roszczenia, uprzedzić, że żądane przez nią rozstrzygnięcie będzie oparte na innej podstawie prawnej” – czytamy w uzasadnieniu projektu noweli¹⁰.

Po nowelizacji, zgodnie z art. 132 § 1² i art. 132 § 1³ k.p.c., w toku postępowania zawodowi pełnomocnicy stron mogą podać do wiadomości sądu używane dane kontaktowe, w szczególności adres poczty elektronicznej lub numer faksu, i zgodnie oświadczyć, że będą dokonywali doręczeń pism procesowych z załącznikami sobie nawzajem bezpośrednio wyłącznie w postaci elektronicznej. Oświadczenia takie nie podlegają odwołaniu, a zastrzeżenie warunku lub terminu uważa się za nieistniejące. Sąd zarządza odstąpienie od takiego sposobu doręczania na zgodny wniosek stron lub w innych uzasadnionych przypadkach. W sprawach gospodarczych już w pozwie należy wskazać adres poczty elektronicznej powoda albo oświadczyć, że powód takiego adresu nie posiada (art. 458³ § 1 k.p.c.), a pozwany powinien wskazać taki adres lub oświadczyć, że go nie posiada, już w pierwszym piśmie procesowym wniesionym po doręczeniu mu odpisu pozwu. Niedopełnienie tego obowiązku uznaje się za brak formalny pisma uniemożliwiający nadanie mu prawidłowego biegu (art. 458³ § 3 k.p.c.).

4. POSIEDZENIE PRZYGOTOWAWCZE. UGODA LUB PLAN ROZPRAWY

W uzasadnieniu projektu noweli czytamy, że „teraz to w istocie strony będą organizować postępowanie sądowe. Dojdzie do tego pod kierownictwem sędziego, ale strony uczestniczyć będą aktywnie w czynnościach organizacyjnych. Przejmą zatem odpo-

¹⁰ Uzasadnienie projektu, s. 144.

wiedzialność za sposób, w jaki sprawa zostanie rozpoznana”¹¹. Ma temu głównie służyć nowy rodzaj posiedzenia – posiedzenie przygotowawcze, które w założeniu spełnia cel informacyjny (ustalenie ze stronami przedmiotu sporu, wyjaśnienie stanowisk stron co do faktów i podstaw prawnych sporu), mediacyjny (nakłanianie stron do ugody) i organizacyjny (sporządzenie planu rozprawy, jeśli do ugody nie dojdzie). W piśmiennictwie już zwrócono uwagę, że choć zasadą ma być niedopuszczalność odroczenia posiedzenia przygotowawczego, wprowadzone wyjątki całkowicie niweczą założenie przyspieszenia rozpoznania sprawy i tę zasadę¹².

Istotnym obowiązkiem pełnomocnika jest osobisty udział w posiedzeniu przygotowawczym (art. 205⁵ § 3 k.p.c.). Powinnością zawodowego pełnomocnika jest też uprzedzenie strony o tym, że otrzyma wezwanie do osobistego stawienia na posiedzeniu przygotowawczym, poinformowanie jej o procesowych skutkach niestawienia lub niebrania udziału w tym posiedzeniu (art. 205⁵ § 4, 5 i 6 k.p.c., art. 103 § 3 k.p.c. oraz art. 205⁵ § 7 k.p.c.) i przygotowanie jej do uczestnictwa. Należy wziąć pod uwagę, że nieusprawiedliwione niestawienie pozwanego na posiedzeniu przygotowawczym skutkuje też nałożeniem na tę stronę obowiązku zwrotu kosztów (art. 103 § 3 k.p.c.). Zawsze warto rozważyć złożenie w pozwie wniosku o zwolnienie powoda z obowiązku stawienia się na posiedzenie przygotowawcze (art. 205⁵ § 4 k.p.c.) lub o skierowanie sprawy do rozpoznania na rozprawie bez posiedzenia przygotowawczego (art. 205⁴ § 3 k.p.c.).

W trakcie posiedzenia przygotowawczego pełnomocnik powinien być aktywny przy wyjaśnianiu stanowisk stron, stosownie do oczekiwań swego mocodawcy – przy próbach ugodowego zakończenia sporu, a przede wszystkim przy tworzeniu planu rozprawy.

Trudno o jednoznaczną odpowiedź na pytanie, czym jest plan rozprawy. Zgodzić się trzeba z M. Krakowiakiem, że ustawodawca, wprowadzając nową instytucję, nie był w stanie sprecyzować jej prawnego charakteru¹³. Można twierdzić, że plan rozprawy to nie orzeczenie sądu, ale dokument urzędowy w rozumieniu art. 244 § 1 k.p.c. sporządzony przez przewodniczącego, do którego stosują się odpowiednio przepisy o zarządzeniu (art. 205¹⁰ § 4 k.p.c.). Czy zatem można wnieść do niego zastrzeżenia w trybie art. 162 k.p.c.? Wydaje się, że tak, na wyznaczonej w planie rozprawie, co otworzy drogę do ewentualnego postawienia zarzutów apelacyjnych. A czy można wnosić o jego reasumpcję, sprostowanie, uzupełnienie lub zmianę? Odpowiedzi na te pytania zapewne wypracuje orzecznictwo.

Jako że rozstrzygnięcia co do wniosków dowodowych są obligatoryjnym elementem planu rozprawy i zastępują postanowienia dowodowe (art. 205⁹ § 1 k.p.c.), niezbędne jest terminowe zgłaszanie, należyte formułowanie i uzasadnianie tych wniosków przez pełnomocnika oraz umiejętność ich modyfikacji stosownie do przebiegu posiedzenia. Zgodnie z art. 205⁹ § 2 k.p.c. plan rozprawy w miarę potrzeby może zawierać dokładne określenie przedmiotów żądań stron, w tym rozmiar dochodzonych świadczeń wraz z należnościami ubocznymi; dokładnie określone zarzuty, w tym formalne, ustalenie, które fakty i oceny prawne pozostają między stronami sporne, terminy posiedzeń i innych czynności w sprawie; kolejność i termin przeprowadzenia dowodów oraz roz-

¹¹ Uzasadnienie projektu, s. 28.

¹² M. Krakowiak, *Nowelizacja Kodeksu...*, „Monitor Prawniczy” 2019/20, s.1092.

¹³ M. Krakowiak, *Nowelizacja Kodeksu...*, „Monitor Prawniczy” 2019/20 s. 1092–1093.

trząsania wyników postępowania dowodowego, termin zamknięcia rozprawy lub ogłoszenia wyroku i rozstrzygnięcia innych zagadnień, o ile są niezbędne do prowadzenia postępowania. Zadaniem profesjonalnego pełnomocnika jest aktywne uczestnictwo w tworzeniu wszystkich elementów planu.

Plan rozprawy zastępuje szereg zawiadomień i wezwań. Po zatwierdzeniu planu rozprawy sąd nie ma już obowiązku przez zadawanie pytań stronom na rozprawie dążyć do tego, aby strony przytoczyły lub uzupełniły twierdzenia lub dowody na ich poparcie i udzieliły wyjaśnień koniecznych do zgodnego z prawdą ustalenia podstawy faktycznej dochodzonych przez nie praw lub roszczeń ani dążyć do wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy, które są sporne (art. 212 § 1 k.p.c.).

5. POSTĘPOWANIE DOWODOWE. ROZPRAWA

Zgodnie z art. 205¹² § 1 k.p.c. twierdzenia i dowody zgłoszone po zatwierdzeniu planu rozprawy podlegają pominięciu, chyba że strona uprawdopodobni, że ich powołanie nie było wcześniej możliwe albo że potrzeba ich powołania wynika później.

Zmiany przepisów dotyczących organizacji i przebiegu rozprawy nie nakładają w zasadzie na pełnomocnika nowych obowiązków. Mają charakter postulatywny (jak w kwestii rozpoznania sprawy na jednym posiedzeniu czy terminów jej rozpoznania) i zręcznie pomijają istotne dla stron bolączki sądowej rzeczywistości (jak zmiana sędziego-referenta w toku sprawy czy problem niskiej jakości pracy biegłych).

Znowelizowane przepisy o postępowaniu dowodowym wymagają wyszczególnienia we wniosku dowodowym faktów, które mają zostać wykazane tym dowodem (art. 235¹ k.p.c.). Wyjaśnienia wymaga charakter i zakres powinności strony, jak i jej zawodowego pełnomocnika wynikający z brzmienia nowego art. 242¹ k.p.c. Stanowi on, że strona, która wniosła o wezwanie na rozprawę świadka, biegłego lub innej osoby, powinna dołożyć starań, by osoba ta stawiła się w wyznaczonym czasie i miejscu, w szczególności zawiadomić ją o obowiązku, czasie i miejscu stawiennictwa. „Przepis ten czyni stronę współodpowiedzialną za sprawne prowadzenie postępowania dowodowego, a w efekcie – procesu w ogóle” – czytamy w uzasadnieniu projektu. Autorzy projektu stwierdzają wszakże dalej: „Celem tego przepisu nie jest osiągnięcie doraźnych korzyści procesowych w konkretnej sprawie, lecz raczej długofalowe oddziaływanie na świadomość aktualnych i potencjalnych stron w kierunku kształtowania postawy współodpowiedzialności za sprawny przebieg postępowania. Dlatego przepis ten nie zawiera formalnej sankcji. Mimo to należy się spodziewać jego pozytywnego wpływu na sprawność postępowania”¹⁴. Konsekwencją przepisu art. 242¹ k.p.c. nie może być zatem przerwienie na stronę obowiązku zawiadomienia i sprowadzenia określonej osoby na rozprawę. Wydaje się, że w przypadku podjęcia próby takiej jego interpretacji zadaniem pełnomocnika będzie przekonanie sądu o deklaratoryjnym charakterze tego przepisu, a jeśli to się nie powiedzie – zgłoszenie stosownego zastrzeżenia do protokołu w trybie art. 162 k.p.c. na zarządzenie lub postanowienie sądu. Warto zauważyć, że po nowelizacji zastrzeżenie to można zgłosić również na kolejnym posiedzeniu (art. 162 § 1 k.p.c. *in fine*).

¹⁴ Uzasadnienie projektu, s. 57.

Na podstawie art. 271¹ k.p.c. sąd może postanowić, aby świadek w wyznaczonym terminie złożył zeznanie na piśmie poprzez dostarczenie do sądu tekstu podpisanego przez siebie zeznania. Choć powinność ta nie została skonkretyzowana w Kodeksie, pełnomocnik strony zainteresowanej złożeniem takiego zeznania powinien zadbać o terminowe złożenie tekstu takiego zeznania. Zgodnie z art. 226¹ k.p.c. wysłuchanie stron lub innych osób może się odbyć przez wezwanie stron do złożenia odpowiednich oświadczeń na posiedzeniu albo wyznaczenie terminu do zajęcia stanowiska w piśmie procesowym lub za pomocą środków porozumiewania się na odległość, o ile dadzą pewność co do osoby składającej oświadczenie. Oba przepisy prowadzą do przełamania zasady ustności procesu, co obliuguje adwokata do nowych aktywności.

Przedmiotem środowiskowych dyskusji będzie zapewne kwestia, jak powinien zachować się adwokat wobec realizacji przez sąd dyspozycji art. 205¹³ k.p.c., zgodnie z którym w miarę potrzeby na posiedzeniu przewodniczący może pouczyć strony o prawdopodobnym wyniku sprawy w świetle zgłoszonych do tej chwili twierdzeń i dowodów. Nie można wykluczyć, że sędzia dokonywać będzie takiego pouczenia w trakcie posiedzenia przygotowawczego, stawiając strony przed dylematem – albo zawrą ugodę zgodną z zapowiedzianym wyrokiem, zwalniając sąd z dalszej pracy, albo przyszły wyrok z niekorzystnymi dla stron finansowymi konsekwencjami.

Adwokat poprzez stawiennictwo swoje, substytutą lub wysłanie pracownika w charakterze publiczności powinien zapobiegać realizacji znowelizowanego art. 326 § 4 k.p.c., według którego na posiedzeniu można zarządzić odstępianie od odczytania sentencji, i podania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia, jeśli na jego ogłoszenie nikt się nie stawił. Wyrok uważa się wtedy za ogłoszony z chwilą zakończenia tego posiedzenia, choć jego sentencja nie została odczytana.

6. UWAGI KOŃCOWE

Po nowelizacji adwokaci powinni przede wszystkim przyjąć niezwłocznie do wiadomości, że w obu instancjach mogą nie doczekać się rozprawy, jeśli nie wniosą (odpowiednio: w pozwie, odpowiedzi na pozew, apelacji i odpowiedzi na apelację) o rozpoznanie sprawy na rozprawie (zob. art. 148 § 3 k.p.c.; art. 374 k.p.c.) i że nie otrzymają pisemnego uzasadnienia żadnego orzeczenia ani zarządzenia sądu, jeśli nie złożą i nie opłacą w terminie wniosku o takie uzasadnienie, w odniesieniu zaś do wyroków i postanowień – jeśli nie wskażą, czy uzasadnienie ma dotyczyć całości orzeczenia, czy jego części, w szczególności poszczególnych objętych nimi rozstrzygnięć (art. 328 § 3 k.p.c. w związku z art. 361 k.p.c.).

Pracując dla przedsiębiorców, należy brać pod uwagę specyfikę postępowania w sprawach gospodarczych i pamiętać, że spółki handlowe z uwagi na obowiązek wykazania, że ich wspólnicy lub akcjonariusze nie mają dostatecznych środków na zwiększenie majątku spółki lub udzielenie spółce pożyczki, nie mogą liczyć na zwolnienie od kosztów sądowych (art. 103 ust. 2 u.k.s.c.), a na podstawie art. 458¹³ k.p.c. wyrok sądu pierwszej instancji w sprawach gospodarczych jest tytułem zabezpieczenia.

ABSTRACT

Andrzej Tomaszek

The author is an advocate (District Bar Association in Warsaw).

**New obligations on professional representatives after amendment
to the Code of Civil Procedure**

The amendment to the Code of Civil Procedure not only changed the model of the trial in Poland but also imposed new obligations on professional representatives towards the court and clients. The purpose of this elaboration is to present these obligations at the stage of trial preparation and in proceedings before the court of first instance.

Keywords: *civil proceedings, duties of a professional representative, preparatory proceedings, evidence restrictions*

Andrzej Tomaszek

Autor jest adwokatem (ORA w Warszawie).

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

Gapska Edyta, *Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego, cz. I – Klauzula generalna*, „Monitor Prawniczy” 2019/15, s. 813

Gapska Edyta, *Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego, cz. II – Powództwo oczywiście bezzasadne*, „Monitor Prawniczy” 2019/16, s. 865

Gapska Edyta, *Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego, cz. III – Szczegółowe przejawy nadużycia prawa procesowego*, „Monitor Prawniczy” 2019/17, s. 918

Jankowski Janusz, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.07.2019 r. (cz. I – Przepisy ogólne; Właściwość sądu, Skład sądu, Wyłączenie sędziego; Pisma procesowe i doręczenia, Posiedzenia sądowe; Pozew)*, „Monitor Prawniczy” 2019/18, s. 978

Krakowiak Michał, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.07.2019 r. (cz. II – Organizacja postępowania; Rozprawa)*, „Monitor Prawniczy” 2019/20, s. 1084

Tomaszek Andrzej, *Nowe zasady postępowania po nowelizacji procedury cywilnej*, Monitor Prawniczy 2019/19, s. 1033